

TÜRKİYEDE YAPI DENETİM SİSTEMİNİN SORUNLARI

Şükrü GÜNER

ÖZET

Ülkemizde yaşanan depremler sonrasında yürürlüğe giren yasa, yönetmelik ve diğer mevzuatlarla, can ve mal kayıplarını engellemek amacı ile oluşturulan Yapı Denetim Sistemine ilişkin sorunların giderilmesi, sağlıklı hale getirilmesi için köklü değişikliklere gereksinim bulunmaktadır. İlgili tüm kurum ve kuruluşlar ortak çalışma ile bu sorunların giderilmesine yönelik çalışma yapmalı ve denetim sistemini sağlıklı hale getirerek can ve mal güvenliğini sağlamalıdır.

1. GİRİŞ;

Yapı Güvenliği sorunu en eski medeniyetlerden günümüze kadar pek çok toplumun yasalarında ve devlet düzeninde yer almıştır.

Dünyanın en uzun fay hatlarından birisi üzerinde duran ülke coğrafyamız söz konusu olduğunda yapı güvenliği sorunu çok daha önemli bir toplumsal sorun haline gelmektedir. Tarihimiz boyunca yaşanan çok sayıda deprem ve verdiğimiz çok büyük ekonomik ve insan kayıpları bu alandaki mesleki ve toplumsal sorumluluğumuzu daha da artırmaktadır.

Yapı Güvenliğinin, bireysel sorumluluk anlayışının ötesinde bilimin tekniğin ön gördüğü koşulları taşıyan yapının yapılmasını sağlayacak hükümleri olan bir yasal düzenleme ile sağlanması konusu TMMOB nin ve bağlı odalarının her zaman gündeminin ilk sıralarında yer almış bu düzenlemenin vakit kaybedilmeden yapılması talebi hep olmuştur.

Ne var ki bu konudaki çabalarımız ve önerilerimiz 17 Ağustos 1999 Depremine kadar göz ardı edilmiş ve bu hazin olaydan sonra farkına varılmıştır.

Bu gün uygulamada olan Yapı Denetim Sistemi 2001 Yılında Kabul edilen “4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun” ile düzenlenmiştir.

TMMOB ve bağlı meslek odalarının eleştiri ve önerileri dikkate alınmadan hazırlanmıştır.

Görevini hakkı ile yapan firmalar hariç, Kamu yararı gözetilmeden uygulanan mevcut yapı denetim sisteminde büyük sorunlar bulunmaktadır.

Yapı denetimi hizmeti kamusal bir hizmettir.

Uygulanan mevcut yapı denetim sistemi, denetleme işini bürokratik işlemlerin, raporların, tutanakların, defterlerin formların vb. imzalarının tamamlanıp ilgili idareye verilmesini yeterli bulmaktadır. Bu kabul edilemez bir durumdur.

Yapı Denetimi işi yapının hak ettiği Mühendislik ve Mimarlık hizmetinin tam olarak alması, uygulamada en son bilimsel ve teknik yöntemlerin müdahalesiz uygulanması, uygulattırılması için, inşaatın başladığı günden iş bitirme belgesinin tanzim edileceği güne kadar tam gün mesai ile yapılması gereken bir iştir. Denetim bu mantık ile yapılmalıdır.

Proje ve Uygulama Denetçilerini, Uygulama Denetçilerini, Yardımcı Kontrol Elemanlarını Yapı Denetim

Kuruluşu değil, ruhsat verilmesi aşamasında elektronik ortamda Bakanlıkça görevlendirilmelidir.

Bu yapıldığı takdirde kamu adına bağımsız denetim için ilk adım atılmış olacaktır.

Denetimi yapacak Proje ve Uygulama Denetçileri, Uygulama Denetçileri, Yardımcı Kontrol Elemanları ilgili meslek odası tarafından verilecek kapsamlı meslek içi eğitimini ve denetçi olabilir belgesini almış, Bakanlığa karşı sorumlu, yetkin Mühendis-Mimarlar tarafından yapılmalı ve ücretleri de Bakanlık tarafından ödenmelidir.

2.SİSTEMİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Sistemin sorunlarını ana başlıklar halinde şu şekilde sıralamak mümkündür.

1-Yapı Üretim sürecinin üç temel ayağı vardır. Tasarım, Uygulama ve Denetimdir. Bugün için üç özellikler arasında mevzuat açısından uyumlu ve tamamlayıcı bir ilişki yoktur. Bunu temin edecek bütüncül bir mevzuat doğru bir şekilde tarafların temsilcilerinden oluşan komisyon tarafından hazırlanmalıdır.

Ayrıca, sistemin sağlıklı işleme ve başarısı ile denetimden istenen sonucun alınması için bu üç temel görevi yapacaklar, doğru seçilmiş ve yetkin olan meslek mensupları olmalıdır. Bu olmazsa olmazdır.

2-Yapı denetim sisteminde görevli, yetkili ve ortak sorumlu olan taraflar;

- a- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
- b- Belediyeler
- c-Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (İlgili meslek odaları)
- d- Yapı Müteahhitler Birliği
- e-Yapı Denetim Kuruluşları

f- Proje ve Uygulama denetçileri

3-Meslek Odaları sürecin içerisinde aktif olarak yer almalıdır.

Yapı denetimi işi, Mühendislik ve Mimarların mesleki iş alanıdır. Bütüncül bir mantıkla bakıldığında, yapının projelerini yapan, mevcut yapı denetim sistemini planlayan, Sistemi yöneten ve arazide yapının projelerini uygulattıran ve uygulamayı denetleyen, iş bitirme ve İskân Ruhsatının/Yapı Kullanma izin belgesinin verilmesinde birinci derecede yetkili olan ve sorumluluk alan meslek mensuplarıdır.

Sistemin hangi kademesinde ve neresinde olursa olsun imzaları olmadan yürümeyen bir iştir ve sistemdir.

Ne yazık ki yukarıda sayılan altı sorumlu, yetkili ve görevliler bir araya getirilmeden yasa, yönetmelik ve tebliğ hazırlanmaktadır.

Bu yapılmadığı için meslek odaları başta olmak üzere her yeni mevzuat çıkartıldığında taraflar Bakanlık başta olmak üzere; görev, yetki, sorumluluk, üyelerin hak ve menfaatleri, yapıların hak ettiği mühendislik ve mimarlık hizmetini alması vb nedenlerle mahkemelerde dava açılmaktadır.

4-Yapılan tüm yapıların (istisnaları hariç) hak ettiği Mühendislik ve Mimarlık hizmetini alabilmesi için 4708 sayılı yasa kapsamı dışında bırakılan yapılar kanun kapsamına alınmalıdır. Projeleri de İlgili meslek odasının vizesinden geçmelidir. Mesleki denetim adına bu zorunludur.

5- Denetim hizmeti sadece Mühendis ve Mimarlar tarafından yapılmalıdır.

4708 sayılı yapı Denetimi Hakkında Kanun da 7143 sayılı yasa ile yapılan ve sınırlı da olsa (Teknik Öğretmen, Y.Tekniker, Tekniker ve Teknisyenlere verilen bağımsız denetim yapma yetkisi en kısa sürede kaldırılmalıdır.)

6- a-Proje ve Uygulama Denetçileri, mecburi olarak İlgili meslek odaları tarafından her yıl veya ihtiyaç halinde meslek içi bilgi tazeleme ve mevzuat eğitimine mecburi olarak tabi tutulmalıdır.

b-Proje ve Uygulama Denetçisi olabilmek için en az üç yıl Şantiye Şefliği veya beş yıl Uygulama Denetçiliği, Uygulama Denetçiliği için üç yıl Yardımcı Kontrol elemanı olarak şantiyelerde çalışmış olması şartı getirilmesidir.

c-Mevcut çalışan Proje ve Uygulama Denetçileri, Uygulama Denetçileri ve Yardımcı Kontrol Elemanları da aynı şekilde hazırlanacak kapsamlı bir meslek içi sürekli eğitimden geçirilmelidir. Mevcut belgeler aynı yöntemle yenilenmelidir.

d-Yapı Denetim Kuruluşu Ortağı olarak görev alacak olan meslek mensupları, Proje ve Uygulama Denetçisi, Uygulama Denetçisi ve Yardımcı Kontrol Elemanı belgesi ilgili meslek odası tarafından verilmelidir.

7-Proje ve Uygulama Denetçilerinin, Uygulama Denetçilerinin ve Yardımcı Kontrol Elemanlarının sicilleri ilgili meslek odası tarafından tutulmalıdır.

8-Proje ve Uygulama Denetçilerinin, Uygulama Denetçilerinin, Yardımcı Kontrol Elemanlarının ücretleri TMMOB ve İlgili Bakanlık temsilcilerinden (Çevre ve Şehircilik, Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) tarafından belirlenmeli ve bu ücretler Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından bir tebliğ ile duyurulmalıdır. Bu durum yasal hale getirilmelidir.

Yapı Denetim Kuruluşlarına ödenen denetleme ücret bedelleri 4708 sayılı yasada belirtilmiştir (%1.5). Ancak bu bedel yetersizdir, artırılmalıdır.

Denetçilerin ücretleri de aynı yasaya eklenecek bir hükümlerle belirlenebilir. Denetçilerin özlük hakları ile görev, yetki, sorumlulukları, ödenecek ücretler, tazminat vb. konuları düzenleyen ve Bakanlığa yıllar önce gönderilen tip sözleşmeye göre çalıştırılacağı yasada belirtilmelidir.

9-Yapı Denetim Sistemi aşırı merkeziyetçi bir mantıkla düzenlenmiştir.

4708 sayılı yasa ile merkezde ve il Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüklerinde tamamı 657 sayılı Devlet Memuru kanununa tabi, ast üst ilişkisi içerisinde bağlı olduğu amirin emri altında görev yapan bir yapıdır.

Yapı Denetim Komisyonlarının tarafsız ve baskı altında kalmadan görev yaptıkları kanısı sektörde oluşmamıştır.

Çözüm olmaktan çıkmış, sadece taraflara ceza veren, bürokratik bir yapı haline dönüşmüştür kaldırılmalıdır.

Yerine, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı merkez ve tüm illerde, yapı denetimi ile görevli, yetkili ve sorumlu olan yukarıda birinci madde de isimleri geçen kurum ve kuruluşların kendilerinin belirleyeceği temsilcilerinin yer alacağı, tarafsız ve bağımsız görev yapan sekreteryaya hizmetleri Bakanlık tarafından yürütülen YAPI DENETLEME KURULU kurulmalıdır.

Bu kurulun görevi, Uygulama ve Denetim, İş Bitirme Belgesinin düzenlenmesi ve İskân Ruhsatının/ Yapı Kullanım izin belgesinin verilmesi olmalıdır.

10-Yapı Sahibi, Yapı Müteahhidi (Bu konuda son olarak yapılan değişiklikler yeterli değildir), Proje Müellifleri, Şantiye Şefleri, Proje ve Uygulama Denetçileri, ustalar ve kalfaların tanımları, görev, yetki ve sorumlulukları bütüncül bir yaklaşımla açık ve net ifadelerle acilen yeniden belirlenmelidir.

11-Yapı Mütahhitleri için mesleki-kurumsal yeterlilik ve belgelendirme sistemi yeniden düzenlenmelidir. Mütahhitlerin kamu ihalelerinde olduğu gibi özel kişi ve kuruluşlardan iş alabilmeleri için araç, donanım kapasitesi, mali güçleri, teknik kadrolarına bağlı olarak girebilecekleri işlerde sınırlamaya gidilmelidir.

12-Yapım sözleşme teminatı tüm yapım işlerini kapsayacak şekilde mecbur hale getirilmelidir.

13-Şantiyelerde iş sağlığı ve güvenliği işi A grubu bir iş güvenliği uzmanı tarafından üstlenilmelidir. 4708 sayılı yasaya madde eklenerek bu görev Yapı Denetim Kuruluşlarına verilmiştir. Ancak gerek yapı denetim kuruluşları ve gerekse Aile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yaptıkları denetimlerde bu görev ile ilgili denetim sorumluları olarak Proje ve Uygulama Denetçilerini, Uygulama Denetçilerini sorumlu tutmaktadır. Bu görev yapı sahibinin, müteahhidin ve yapı denetim kuruluşlarının sorumluluğundadır. Yasanın bu maddesi değiştirilmelidir.

14-Gerek yapılar için gerekse yapı üretim sürecinde bulunan ve sorumluluk üstlenenler için "Mali Sorumluluk Sigortası" ve "Mesleki Sorumluluk Sigortası" şartı getirilmelidir.

15-Proje ve Uygulama Denetçileri üzerinde bulunan denetim sorumluluk alanı makine ve elektrik branşları için 180.000 m² ile inşaat ve mimarlarda 360.000 m² çok yüksektir. Derhal düşürülmelidir.

16-Yapı Denetimi ile ilgili 3194, 3458 ve 4708 kanun başta olmak üzere yapı üretim sürecindeki yasal düzenlemeler

birleri ile uyumlu değildir. Uyumlu hale getirilmelidir.

17- 01.01.2019 itibariyle yürürlüğe giren yönetmelik değişikliğine göre Yapı Denetim Kuruluşu elektronik ortamda belirlenmektedir. Denetçileri de aynı yöntemle belirlenmesine yönelik uygulamaya geçilmelidir.

18-Ruhsat eki projelerinin uygulanmasında ortaya çıkan proje tadilatların Sorumlu olan Proje ve Uygulama Denetçilerinin, proje Müellifinin, Şantiye Şefinin Yapı Denetim Kuruluşu yetkilisinin ıslak imzalarını taşıyan tadilat projeleri yapıldıktan ve ilgili idare onayladıktan sonra İş Bitirme Belgeleri onaylanmalı ve yapının iskân ruhsatı/Yapı Kullanma İzin Belgesi verilmelidir.

19-Bu denetim sistemi uygulaması bu şekli ile sürdüğü müddetçe Proje ve Uygulama Denetçileri görev üstlenmeyecek, sistemden çekileceklerdir. Belgesini kullanmayacaktır. Bugün itibariyle Bakanlıktan belge almış Mühendis ve Mimar, Yapı Denetim kuruluşu ortağı Mühendis ve Mimarlar ile şirketlerde Teknik Müdür ve Kontrol olarak çalışanları da hesaba katarsak bu sistemde binlerce mühendis ve mimar çalışmaktadır.

20-4708 sayılı yasa çıkartılış amacına uygun ve sonuç alacak şekilde uygulanamamakta, uygulanmamaktadır.

21-Avrupa Birliği Ülkeleri, ABD, Japonya ve İngiltere de uygulanan sistemler iyice değerlendirilmeli bize uygun olacak konulara mevzuatımıza eklenmelidir. Bu ülkelerin uygulamalarının detayları tarafımızdan bilinmektedir.

22-Yapı Denetim Sistemi güvenli geleceği bugünden kurmanın tek yoludur. Büyük afetlerin yaşandığı ülkemizde konu gerek kamuoyu gerekse siyaset kurumu nezdinde hak ettiği ilgiyi görmemekte, öncelikleri arasında yer almamakta, önem verilmemektedir.

3. SONUÇ

Yapı üretim sürecinde acilen yukarıda sayılan köklü kalıcı, önleyici ve zarar azaltıcı önlemlere ihtiyaç vardır. Eğer bu irade kullanılmaz, gelişmiş ülkeler düzeyinde yasal düzenleme ve denetim sistemi uygulamaya alınmaz ise ileride yaşayacağımız yıkımın sorumlusu bunun yapılmasında iş birliği yapmayan diğer kurum ve kuruluşlar ile siyaset kurumu ve bürokrasisi olacaktır.